Nyköpings Gästabud

Historia

Svältande Fångar i torn

Ingen trevlig fest

Historia

Facebook Gruppen Svensk Historia sprider kunskap i historia

Anders Dernback

Nyköpings Gästabud

DÖDLIG FEST

Dödligt Gästabud Nyköpingshus

Nyköpings Gästabud

Tuschteckning, "Nyköpings gästabud" av Oscar Keen 1882

“SLM 15873 - Tuschteckning, "Nyköpings gästabud" av Oscar Keen 1882,” Sörmlands museum, hämtad 25 februari 2021, https://sokisamlingar.sormlandsmuseum.se/items/show/426920.

Nyköpings Gästabud

Nyköpings gästabud kallas de händelser som utspelades på Nyköpingshus i december 1317, då Sveriges kung Birger Magnusson fängslade sina bröder hertigarna Valdemar och Erik, vilka senare sattes att svälta ihjäl i fängelsetornet på Nyköpingshus. Den främsta källan till händelseförloppet är den högst partiska Erikskrönikan.
Magnus Ladulås dog år 1290 och lämnade efter sig tre minderåriga söner. Sonen Birger Magnusson var tronföljare men endast tio år gammal, vilket gjorde att Sverige en tid framöver regerades av en förmyndarregering, ledd av Birgers förmyndare marsken Torgils Knutsson. Torgils blev den som i realiteten ledde landet, även efter Birger blir myndig och gifter sig med den danske kungen Erik Menveds syster Märta 1298.
År 1302 sker Birgers kröning till kung i Söderköping och arvet efter fadern Magnus skiftas, varpå Birgers bröder Erik och Valdemar blir hertigar över Södermanland respektive delar av Uppland och Finland. Troligen är det först nu Birger har någon reell makt, även om förmyndarregeringen med marsken Torgils i spetsen fortfarande innehar viss makt. Relationerna mellan kungen och hans två bröder var efter kröningen ansträngda då i synnerhet brodern Erik strävade efter kungamakten, vilket gjorde att han snart blev en ledande kraft i oppositionen mot marsken. Följden av detta blev att de två bröderna flydde till Norge där Erik tog Kungahälla län samt norra Halland i besittning tack vare sin förlovning med den norska kungadottern Ingeborg. Erik och Valdemar planerade för ett uppror mot Birger samtidigt som de genomförde räder in i Sverige.

MAGNUS LADULÅS

Magnus Ladulås, egentligen Magnus Birgersson och på andra språk ofta Magnus III, född omkring 1240, död 18 december 1290 på Visingsö, var kung av Sverige 1275–1290. Magnus var son till Birger jarl och Ingeborg Eriksdotter.

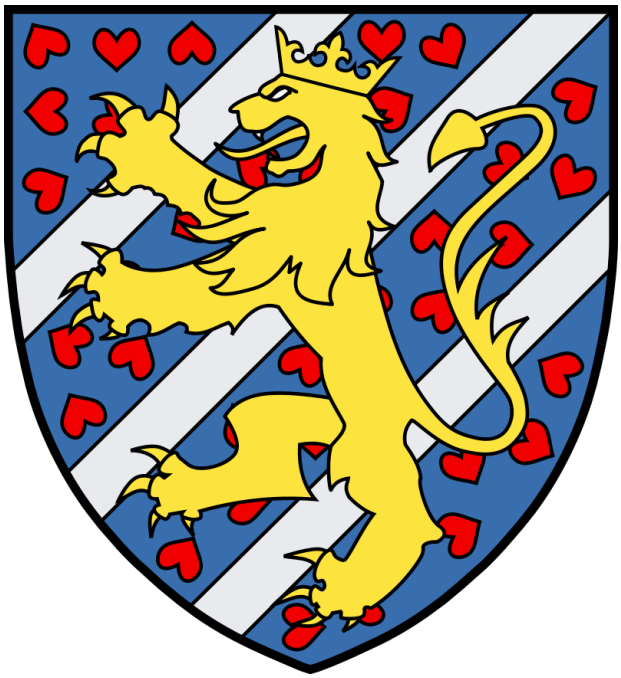

Han var gift med Helvig av Holstein och far till bland andra efterträdaren Birger Magnusson.

Nyköpings Gästabud

Trots att de fick stöd av Norge var de tvungna att erkänna sig besegrade genom fördraget i Kolsäter 1305. Bröderna försonas dock och Birger låter senare under året istället tillfångata sin marsk Torgils. Året därefter, 1306, avrättas sedan Torgils efter anklagelser om förräderi. Bröderna Valdemar och Erik hade tidigare genomfört en kupp mot Sveriges kung och sin bror Birger och därvid skaffat sig kontroll över stora delar av riket, se Håtunaleken.

Erik hade innehaft Nyköpingshus 1302–1304 och 1305–1310. Sedan hertigarna hade tillfångatagit Birger i samband med Håtunaleken, satte de honom i fängelse på Nyköpingshus. När han blev fri flydde han till Danmark. Birger var gift med prinsessan Margareta eller Märta, dotter till kung Erik Klipping av Danmark. År 1309 invaderade Erik Menved av Danmark Sverige och trängde fram till Nyköping. Efter en månads belägring av Nyköpingshus återvände trupperna söderut.

Efter ingripande av de danska och norska kungarna nåddes år 1310 en förlikning. I freden i Helsingborg 1310 kom försoningen, då hertigarna förmådde kung Birger att gå med på att kungariket delades i tre delar.

Nyköpings Gästabud

Nyköpings Gästabud

Hertigarna fick de västra delarna av Sverige, med undantag av slottet Tre Kronor i Stockholm, Kalmar slott och Borgholms slott samt större delen av Finland i kung Birgers rygg. Hertig Erik erhöll vid den svenska riksdelningen som ärftlig besittning bland annat landskapen Västergötland, Dalsland och Värmland. Birger tillerkändes inget inflytande i dessa områden. Erik var svärson till Norges kung Håkan Magnusson, och hade utsikt att vinna den norska kronan. Hertigarnas riksdel – liksom kungens – innehades med full ärftlig rätt. Den betraktades som en gemensam arvlott i riket. Vid den enes död utan arvingar skulle den överlevande hertigen ärva brodern. Eriks rike har av Michael Nordberg kallats ”den egentligen enda rent feodala statsbildningen som funnits i Sverige.

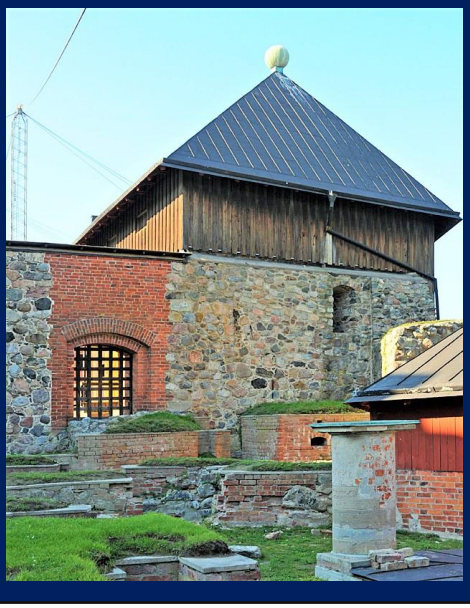

Nyköpings Gästabud

Hertigarna fängslas

Hertigarna kastades i Kärntornets runda, ännu bevarade, nedersta hålrum, där de satt fängslade med händerna fästa med bojor vid en stock och med halsjärn fjättrade vid väggen.
De kunde ana, att de inte hade någon förskoning att vänta av Birger, så de lät upprätta ett gemensamt testamente efter fem veckor i fängelsehålan. Det daterades den 18 januari 1318 och finns bevarat, där de för sina själars frälsning instiftade kanonikat i Uppsala, Linköpings och Skara domkyrkor och skänkte pengar till kyrkor, kloster och hospital. En av testamentsexekutorerna var Birger Persson. Kort därefter dog de båda i fängelsehålan, enligt traditionen av en plågsam svältdöd.
Under tiden försökte kung Birger erövra Stockholm, men misslyckades, då han hade missbedömt det politiska läget i landet. Trots dansk hjälp kunde Birger inte stå emot upprorsrörelsen som bröt ut till hertigpartiets förmån. När kungen såg att han inte hade någon chans att hävda sig kastade han nyckeln till fängelsehålan, Gästabudsnyckeln, ut i Nyköpingsån för att hertigarnas anhängare aldrig skulle finna den.

Nyköpings Gästabud

Signering/märkning : F. Scholander 1872

Bohusläns museum

Nyköpings Gästabud

Hur bröderna dog är oklart; kanske mördades de, kanske svalt de ihjäl. Enligt Erikskrönikan avled Erik först, sedan Valdemar.
Troligen strax efter midsommar 1318, den 27 juni, intog hertigpartiet Nyköpingshus – och då återfann man hertigarnas kvarlevor, som kunde begravas.[8] Enligt Erikskrönikan skall dock kropparna ha lämnats ut innan Nyköpingshus ens hade fallit. De begravdes i Stockholm. Kung Birgers son Magnus hade blivit vuxen, och höll stånd mot styrkor som försökte inta Nyköpingshus. Efter fästets fall rymde han med drotsen von Brunkow, kallad Brunke, mot Gotland, men led enligt krönikan nederlag i en sjöstrid och togs till fånga. Brunke avrättades i Stockholm på den sandås som sedan dess kallats Brunkeberg.

Kungen och drottningen flydde från Nyköpingshus till Stegeborgs slott, som efter Nyköpings fall också gav upp. Kungaparet flydde vidare till Visby, medan deras son, junker Magnus, utlämnades till faderns fiender och fördes till slottet Tre Kronor i Stockholm. Från Gotland tog sig Birger och drottning Märta med unga döttrar vidare till Danmark, där han som underhåll fick gården Spegerborg nära Skælskør på västra Själland. Tronföljaren Magnus avrättades på Helgeandsholmen 1320. Den förutvarande kungen levde i fyra år efter Nyköpings gästabud. Hans och Märtas grav återfinns i Sankt Bengts kyrka i Ringsted.

Nyköpings Gästabud

På sommaren 1319 valdes hertig Eriks treårige son Magnus Eriksson till Sveriges kung vid Mora stenar i Uppland. Omedelbart innan dess hade han blivit förklarad som Norges kung, efter sin morfar Håkon Magnussons död. Erikskrönikan författades på 1320-talet av en okänd författare, som under dess senare del uppehåller sig vid tillspetsningen av maktkampen mellan Birger Magnusson och hans bröder, från Håtunaleken till Nyköpings gästabud. Krönikan författades för Magnus Eriksson som en furstespegel, där framför allt hertig Erik framstår som idealhjälten.

Nyköpings Gästabud

Nyköping

Gästabudsnyckeln på Stora torget.